

ПОХОДЖЕННЯ ГЛАДІАТОРСЬКИХ ІГОР: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Брюханов Роман Олександрович
Магістр історії та археології
Україна

Гладіаторські ігри – це одна із показових сторінок культури римської держави. Про історію даного кривавого видовища написано багато праць, які торкаються багатьох його сторін. Але навколо походження гладіаторських ігор в наукових колах точиться гостра дискусія, що зумовлює розгляд праць з даного питання.

Науковці виділяють етруску та кампанську теорії походження гладіаторських ігор. Розпочнімо розгляд наукового доробку, який висвітлює етруску теорію. Історики Ф. Велішський, Г. Хьофлінг, Ж. Егорн, А. Наговіцин та А. Мусатов вважають, що гладіаторські ігри пішли від етрусків. У своїх працях дослідники відзначають, що саме від поховального обряду етрусків пішов цей вид розваг. Це пов'язано із тим, що даний народ вперше перетворив просте вбивство військовополонених на смертельну боротьбу під час тризни [1-6].

В подальшому у працях Ж. Егорна, А. Ниговіцина та Г. Хьофлінга йде мова, що римляни запозичили не тільки сам похоронний обряд, але й його форму проведення. Науковці пишуть проте, що після бою виходила людина у формі етрусського демона смерті Хару та добивала смертельно пораненого гладіатора. Це символізувало своєрідний обмін того, що душа загиблого гладіатора віддається демону Тхулки замість душі етрусської людини [2-4].

Окрім переймання римлянами форми етрусського поховального ритуалу, прихильники цієї теорії цитують праці Тертурлліана та Афінея, де вказано, що саме етруски стали засновниками гладіаторських ігор. Також, у своїх монографіях історики, які вважають, що гладіаторські ігри пішли від етрусків, посилаються на працю Т. Лівія “Історія Риму від заснування міста”, де зазначено про страту 307 римських легіонерів в 358 р. до н. е. у м. Транквінії на честь загиблих етрусських бійців, що може свідчити про походження гладіаторських ігор від етрусків. Слід зауважити, що дана теорія має невелику кількість археологічних джерел для свого підтвердження. Серед матеріальних решток, які мають відношення до неї - це мозаїки з похоронів Авгурів та Олімпіадів 540-520 та 525-520 рр. до н. е., де зображено ігри Пхерсу на тризні, та етрусські амфори середини 3-ст до н. е. на яких зображено боротьбу гладіаторів [2-8]

Але ряд науковців Ф. Паолуччі, В. Горончаровський, К. Носов, Р. Меттьюз та Р. Брюханов не погоджуються із етрускою теорією походження гладіаторських ігор. На їх думку, гладіаторські ігри виникли на території Кампанії, яку колонізували греки. Твердження істориків базується на певній базі джерел. По-перше, вони посилаються на працю Гомера “Іліаду”, у якій йде мова про похорони брата Ахіллеса, на яких було вбито дванадцять троянських військових. По-друге, вони ведуть мову про етрусські гробниці, де є зображення вище згаданого сюжету. На думку Р. Меттьюза, сюжет з похоронами брата Ахіллеса, вказує на проникнення грецької культури до етрусків [9-16].

Прихильники кампанської теорії походження гладіаторських ігор у своїх дослідженнях посилаються, також, на працю Т. Лівія “Історія Риму від заснування міста”. Це зумовлено тим, що у ній є згадка про одну із самнітських війн Риму після

закінчення якої, кампанські союзники римлян узяли в полон самнітів одягли їх у обладунки та назвали даний тип гладіаторів самніт [8].

Окрім посилань на письмові свідчення, історики посилаються ще і на фрески 370-340 рр., які були знайдені біля грецького міста Пестум, на яких демонструються ігри на пам'ять за загиблими. На одній із фресок було зображено дві озброєні людини, а між ними арбітра, що вказує на проведення гладіаторських ігор у Кампанії за спортивними правилами [9; 11; 12]. Зокрема Ф. Паоллучі, В. Горончаровський та К. Носов, у своїх наукових роботах, пишуть, що перші кам'яні амфітеатри були побудованими у Кампанії. На їх думку це вказує на походження гладіаторських ігор на території Кампанії [9-12].

Отже, в історіографічному доробку розпочався деякий перегляд походження гладіаторських ігор, оскільки науковці почали залучати нові джерела для встановлення істини у даному питанні. Але на нашу думку, диспут стосовно походження цього роду розваг буде точитися до тих пір поки не будуть розшифровані етрусські писемні джерела, які можуть пролити світло на дане питання.

Список використаних джерел:

1. Велишский, Ф. (1878) Быть грековъ и римлянъ Прага: Типография И. Милиткий и Новак
2. Хёфлинг, Г. (1992) Римляне, рабы, гладиаторы. Спартак у ворот Рима (М. С. Осипова перевод с немецкого). Москва: Мысль
3. Эргон, Ж. (2009) Повседневная жизнь этрусков (А. Б. Овезовой перевод с французского). Москва: Молодая гвардия
4. Наговицын, А. (2000) Мифология и религия этрусков. Москва: «Рефл-бук», 2000.
5. Мусатов, А. (2013) Происхождение и эволюция зрелищных сооружений древности. Часть 1. От древних жертвоприношений к гладиаторским играм Academia. Архитектура и строительство (1) – с. 18-30 Извлечено из: <https://cyberleninka.ru/article/n/proishozhdenie-i-evolyutsiya-zrelischnyh-sooruzheniy-drevnosti-chast-i-ot-drevnih-zhertvoprinosheniy-k-gladiatorским-igram>
6. Тертуллиан, (1994) О зрелищах Избранные сочинения(Маханькова И., Панасенко Ю., Столярова А., Шабурова Н., Юнца Э. перевод с латинского) Москва: Издательская группа «Прогресс», «Культура»,
7. Афиней, (2004) Пир мудрецов. В 15 книгах. Книги 1-8; 9-15 (Н. Т. Голинкевич перевод с древне греческого). Москва: Наука
8. Ливий, Т. История Рима от основания города. (1989-1993) (Т. 1-3) (перевод В. М. Смирин) Москва: Издательство «Наука», 1989.
9. Паолуччи, Ф. (2007) Гладиаторы: обреченные на смерть (Данилова Г. Н. перевод с итальянского) Москва: Издательство «Ниола Пресс»; ООО «Издательский Дом «Вече»»
10. Горончаровский, В. (2009) Арена и кровь: Римские гладиаторы между жизнью и смертью. Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение
11. Горончаровский, В. (2008) Гладиаторы в бою. На арене и полях сражений. Москва: Якуза, Эксмо.
12. Носов, К. (2010) Гладиаторы Москва: Эксмо
13. Мэттьюз, Р. (2006) Гладиаторы (Н. В. Микелишвили перевод с английского). Москва: Мир книги, Извлечено из: http://loveread.ec/read_book.php?id=75137&p=1
14. Брюханов, Р. Походження гладіаторських ігор (2018) Актуальні питання сьогодення : зб. наук. праць «ЛОГОС» з матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 94-98
15. Брюханов, Р. (2020) Гладіаторські ігри: історія походження. Матеріали конференцій МЦНД, 15-18. Вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/2365>
16. Гомер (1989) Илиада: Эпическая поэма (В. Вересаева пер. с греч.). Москва: Детская литература